

Bartos Éva: Tanévzáró a határon túli könyvtáros továbbképzésben

Előzmények

Szakmai közvéleményünket időről időre örömmel tájékoztatjuk arról a tevékenységről, amit a határon túli könyvtárakkal kapcsolatos együttműködésben a Könyvtári Intézetnek sikerül megvalósítania. A folyamatos előrehaladás érzékeltetése céljából szükséges röviden az előzményeket áttekintenünk, de természetesen csak a közelmúlt eseményeit, főként az új, hosszú távú együttműködési koncepció megszületésének időszakáig szeretnénk visszanyúlni.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium 2007 júliusában elfogadta koncepciónkát a határon túli magyar könyvtárak fejlesztésére. A koncepció nyomán tudatosan és tervszerűen kialakított mederben tudjuk tartani, a rendelkezésre álló anyagi erők koncentrálásával pedig hatékonyabban tudjuk szervezni a korábban szerteágazó, áttekinthetetlen és gyakorta esetleges tevékenységet. A koncepció a kulcsterületek meghatározása után átfogó cselekvési és finanszírozási tervet, valamint a közreműködők közötti feladatmegosztást is rögzít.

A hosszú távú együttműködésben megvalósuló stratégiai együttműködés kulcsterületei:

I. Rendszeres együttműködésben megvalósuló könyvtári tevékenység.

II. Könyvtári szakemberek képzése és rendszeres továbbképzése a határon túl kialakított állandó képzőközpontokban.

III. Szakembercsere, ösztöndíjak, közös európai uniós pályázati és projekttevékenység, kutatás.

IV. Szakmai képviseletek együttműködése.

V. A magyar szellemi örökség számbavétele és szétsugárzása.

Valamennyi kulcsterületen megindult a tervezés és megvalósítás, ezek közül most kiemelten a II. fejezet fejlődéstörténetét szeretném bemutatni.

Könyvtári szakemberek képzése és rendszeres továbbképzése terén a koncepció elfogadása óta eltelt időszakban sikerült összesen öt határon túli állandó képzőhelyet, ún. bázis-képzőhelyet kialakítanunk. Négyet együttműködési megállapodás aláírásával, ezek: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta), Kájoni János Megyei Könyvtár (Csíkszereda), Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (Beregszász), Fórum Intézet (Somorja), egyet pedig - egyelőre - együttműködési megállapodás aláírása nélkül: Bod Péter Megyei Könyvtár (Sepsiszentgyörgy). A nevezett helyszíneken a képzőhelyi alap-infrastruktúra létrehozását támogattuk, a kihelyezett képzések résztvevőit oktatási segédletekkel, gyakorló anyagokkal, szakmai kiadványokkal láttuk el.

Együttműködési megállapodást kötöttünk és ugyancsak állandó kihelyezett bázis-képzőhelyünknek tekintjük a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárat, amely előnyös földrajzi elhelyezkedésénél fogva igen nagy részt tud átvállalni az információközvetítésben, kapcsolattartásban, utaztatásban, programszervezésben.

A határon túli könyvtári fejlesztések koncepciójának megvalósítását 2007. szeptember-2008. június, valamint 2008. július-2009. május közötti időszakban az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatta.

Új tudás - műveltség mindenkinek: új fejezet a határok nélküli könyvtáros-továbbképzésben

A 2009/2010-es tanév továbbképzési programjának megvalósításához az OKM meghívásos pályázata biztosította a keretet. A minisztériumi pályázat a vidéki, határmenti és határon túli művelődési intézmények programjainak bővítését, a hátrányos helyzetű területek kulturális

felzárkóztatását, az olvasási kultúra, az életen át tartó tanulás fontosságának tudatosítását, a lakosság digitális írás-olvasási, számítógép-használati ismereteinek megalapozását, az e-szolgáltatások európai gyakorlatának megismertetését, a könyvtári, közművelődési szakemberek mentori, multiplikátori feladatra való felkészítését tűzte ki célul.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy az Új tudás - műveltség mindenkinek program lehetőségei új fejezetet nyitottak tevékenységünkben.

A fenti célok megvalósítására szervezett képzéseinket két, egymástól merőben eltérő jellegű szervezeti formában terveztük meg és bonyolítottuk le. A határon túli magyar művelődési intézetekben, az együttműködési megállapodásaink alapján, az ún. kihelyezett bázis-képzőhelyeken megvalósított képzéseinket EuroTéka Szabadegyetemnek neveztük el; a határmenti kistélepülési közösségi intézményekben dolgozó munkatársak számára ismeretterjesztő és szakmai képzéseket, tapasztalatcseréket pedig Kaleidoszkóp elnevezéssel hirdettük meg.

Az EuroTéka Szabadegyetem

Az "EuroTéka" elnevezés eredetileg egy kiadványsorozatunk neve, amelynek kötetei oktatási segédletként a képzésben résztvevők rendelkezésére állnak. A határon túli együttműködő partnerekkel, határon túli helyszíneken megvalósított képzési, továbbképzési programhoz kölcsönvett EuroTéka elnevezéssel utalni kívántunk a képzési tartalmak európai igényű és szintű megközelítéséhez, a szabadegyetemi forma választásával pedig azt jeleztük, hogy nem a hazai akkreditált tanfolyamok egyszerű exportálását tűztük ki célul, hanem tartalmában és tartamában az adott résztvevőkhöz és körülményekhez adaptált, azt a felnőttképzés korszerű módszereivel megvalósító képzési formát kívánunk biztosítani.

Együttműködő partnereink, azaz a határon túli bázis-képzőhelyek - ahogy már említettem - a következők: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta), Kájoni János Megyei Könyvtár (Csíkszereda), Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (Beregszász), Fórum Intézet (Somorja), Bod Péter Megyei Könyvtár (Sepsiszentgyörgy). Az utóbbi kivételével valamennyi képzőhellyel két-, esetenként háromoldalu együttműködési megállapodás alapján végezzük a továbbképzéseket.

Képzési ajánlatunkat az EuroTéka Szabadegyetem szervezői és résztvevői számára négy témacsoportban kínáltuk fel, a témák felsorolásától itt most eltekintünk, csak a témacsoportok jellegét érzékeltetjük.

Az első témacsoportban a hátrányos helyzetű területek, hátrányos helyzetű csoportok, rétegek kulturális felzárkóztatásának elősegítését szolgáló szakmai és társadalompolitikai ismereteket kínáltunk; a másodikban az infokommunikációs technológia alkalmazása révén az e-szolgáltatások európai gyakorlatának megismertetését, a lakosság digitális írás-, olvasási, számítógép-használati ismereteinek elősegítését, könyvtári szolgáltatások gazdagítását szántuk. A harmadik csoportban kínált témák a könyvtáros szakma belső színvonalának továbbfejlesztését, a humán erőforrás megerősítését célozták - az információs és könyvtári szakemberek magatartásának és teljesítményének standardizálása révén. Végül a negyedik témacsoportban kínált témák könyvtári, közművelődési szakemberek tanácsadói, mentori, multiplikátori szerepre való felkészítését szolgálták a tréningen megszerezhető ismeretek és képességek továbbápolása által.

Bármelyik témacsoportból választott képzések "célszemélyei" közé a könyvtárosokon kívül közművelődési, közoktatási, közigazgatási szakemberek, akár szülők bevonását is javasoltuk, különös tekintettel a határokon túl is gyakori összevont, többfunkciójú intézmények meglétére.

A fenti kínálatból a képzőhelyek zömében az első, a második és a negyedik témacsoportba tartozó témák közül választottak. A több éve működő képzőhelyek természetesen annak figyelembevételével döntöttek, hogy melyik téma nem szerepelt még náluk, vagy melyiknek van aktualitása (például a digitalizálás).

Az újonnan belépő képzőhelyek (Somorja, Beregszász) szempontjából szerencsés választásnak mutatkozott a tréning-jellegű képzések kérése, hiszen a résztvevőknek egyáltalán meg kellett ismerniük, meg kellett tapasztalniuk az általunk felajánlott továbbképzésben rejlő lehetőséget, szakmai élményt. Ezen a két helyszínen a képzéseket megelőzően egy-egy alkalommal külön tájékoztatót is tartottunk a továbbképzés általános céljairól, módszereiről, várható hasznáról.

Még egy szempontról érdemes szólnunk: képzési témáinkat - az igényekhez rugalmasan alkalmazkodva - 1-4 napos változatokban is vállaltuk. Ezért tapasztalható többek között eltérés a képzési napok számában. A nagy földrajzi távolságra lévő, az oktatók számára hosszú utazási időt igénylő képzőhelyek esetében "gazdaságosabb" volt a nagyobb lélegzetű, többnapos képzések tartása, míg a közelebb fekvő, könnyebben és gyorsabban elérhető képzőhelyek esetében a rövidebb programokkal is változatos, színes kínálatot tudtunk nyújtani.

Az is differenciáló tényezőnek mutatkozott, hogy az adott képzőhely éppen hogyan tudta a "házigazda" feladatait vállalni, valamint, hogy a résztvevők milyen hosszú időre vonhatók ki a mindennapi munkából - különös tekintettel a kistelepülési, nagy részt egyszemélyes könyvtárak munkatársaira.

A legnépszerűbb témák voltak: A könyvtár mint közösségi színtér (3 helyszín), Könyvtári digitalizálás (2 helyszín), Könyvtárak kommunikációja az interneten (1 helyszín), Biblioterápia (2 helyszín), Kommunikációs tréning (2 helyszín), Mentálhigiénés tréning (1 helyszín), Csapatépítés tréning (2 helyszín).

A képzések megvalósulása a helyszínek, a tanfolyamok, a képzési napok, valamint a résztvevők száma szerint

Képzőhely	Tanfolyamok száma	Képzési napok száma	Résztvevők száma
Kajoni János Megyei Könyvtár, Csikszentmárton	3	9	52
Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy*	3	9	41
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zeuna	3	6	70
Forum Kisebbségkutató Intézet, Somorja	2	4	37
Kárpataljai Magyar Művelődési Intézet, Beregszász	2	4	60

* Szervezési okok miatt a sepsiszentgyörgyi harmadik képzés későbbi, "tanévzáró utáni" időpontra tolódott, az összes résztvevőn belül erre a tanfolyamra vonatkozóan a jelentkezők számát vettük figyelembe.

Kaleidoszkóp - határmenti kistelepülési továbbképzési program

Ez a képzési forma jellege és tartalma szerint egynapos időtartamú, az elnevezésre utaló színes, változatos apró részekből összeállított, egységes tematikájú programként valósult meg, amelyet roadshow jelleggel utaztattunk körbe a kiválasztott helyszíneken, a felkért hazai megyei könyvtárak szervezésével. A helyszínek kiválasztását úgy terveztük meg, hogy az lehetővé tegye valamennyi szomszédos ország határközeli magyar könyvtárosainak találkozását a határon "innen" könyvtárosokkal. Főként azok számára akartunk ebben a

formában továbbképzési lehetőséget biztosítani, akik a kihelyezett bázis-képzőhelyeinken szervezett tanfolyamokra - a nagy távolság miatt - nehezebben jutnának el.

A Kaleidoszkóp-találkozók standardizált programja: továbbképzés és fórum. Az egésznapos programokat Bartos Éva moderálta. A továbbképzés jelleget a délelőtti kiselőadások jelentették, ezek keretében a Könyvtári Intézet munkatársai közül Fehér Miklós a könyvtárak korszerű közösségi szerepéről, Hangodi Ágnes az életen át tartó tanulás könyvtári támogatásáról, Payer Barbara a lakosság e-közzolgáltatások igénybevételére való felkészítéséről mondta el a könyvtárakkal szemben megfogalmazott aktuális, európai követelményeket. A helyszínt adó megyei könyvtárak munkatársai közül Gecse Zsuzsanna (Salgótarján), Kerekes Imre (Pécs), Kukkonka Judit (Szeged), László Gézáne (Nyíregyháza), Rakonczás Szilvia (Békéscsaba), Szalainé Bodor Edit (Szombathely) tartott kiselőadást a könyvtári helyismereti munka felértékelődéséről és új lehetőségeiről.

A délutáni fórumokon a határmenti könyvtári együttműködés, főként a dokumentumellátás lehetőségeiről, tartalmáról, eszközeiről folyt tapasztalatcsere. Több helyszínen a beszélgetések elindítójaként Vraukóné Lukács Ilona a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár modellértékű, gazdag tapasztalatait vázolta fel.

A Kaleidoszkóp elnevezésű roadshow programjai - a helyszínek, időpontok, résztvevők megjelölésével - a következők voltak:

Csorba Győző Megyei és Városi Könyvtár, Pécs, 2010. április 15.

Vendégek a horvátországi (Eszék, Pélmonostor) magyar könyvtárosok;

Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged, 2010. április 19.

Vendégek a vajdasági (Szabadka és környéke) magyar könyvtárosok;

Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza, 2010. május 6.

Vendégek a kelet-szlovákiai, kárpátaljai és erdélyi (Partium) magyar könyvtárosok;

Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján, 2010. május 13.

Vendégek a közép-szlovákiai magyar könyvtárosok;

Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely, 2010. május 20.

Vendégek a szlovéniai (Muraszombat, Lendva) és burgenlandi (Alsóőr) magyar könyvtárosok;

Békés Megyei Tudásház és Könyvtár, Békéscsaba, 2010. május 28.

Vendégek az aradi és nagyváradai könyvtárosok;

József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya, 2009. október 12.

Vendégek az elektronikus dokumentumküldő szolgáltatásba bevont határon túli partnereink voltak, 13 helyszínről. A korábbi években kialakult gyakorlatnak megfelelően ODR-konferencia adta meg a tapasztalatcsere keretét.

Eredmények és problémák

- Az Új tudás program keretében nyújtott 2009/2010. évi minisztériumi támogatás stabilizálta az évek során szisztematikusan felépülő rendszert, biztonságos alapot nyújtott a rendszerszerűen szervezett, tudatosan előre tervezhető tevékenység megvalósításához mind a képzők, mind a résztvevők oldaláról.

- Az új bázis-képzőhelyek (Somorja, Beregszász) csak jelentős helyi összefogással és közös erőfeszítéssel tudtak elindulni, de az első megvalósult képzések híre a továbbiakra nézve komoly motivációs erőnek bizonyult.

- A határon túli magyar könyvtáros szakmai szervezetek védnöksége is igen sokat jelent a megvalósításban, segítségükkel a könyvtárosok tág körét sikerül bevonni, valamint az igényeket és szükségleteket célirányosan összehangolni.

- A résztvevők tapasztalatainak összegyűjtése alapján elmondhatjuk, hogy a határon túli magyar könyvtárosoknak fontos támaszt jelent az anyanyelvi szakmai továbbképzés alternatívája.
- A humán erőforrás megerősítése akkor és ott is szükséges, ahol az egyelőre akár "preventív" jellegűnek is tekinthető, azaz a könyvtárakban adott infrastruktúra esetleg még nem igényli a képzésben átadott tudást. Éppen a Romániában váratlanul berobbant informatikai fejlesztések támasztják alá véleményünket.

A fenntartható fejlődés útja

Az újabb előrelépéshez, az érdekltség növelése okán keresnünk kell a megoldást a képzések kölcsönös elismertetésére, legalább az EU-tagországok viszonylatában, hiszen valamennyien részei vagyunk az európai képzési keretrendszernek. Ki kell tehát dolgozni és érvényre juttatni egy ekvivalenciarendszert a szakmai jellegű felnőttképzés, -továbbképzés területén is.

Az eddig kialakított bázis-képzőhelyeken - a feladatra vállalkozó könyvtáros munkatársak tudásának és gyakorlatának, mondhatnánk, kompetenciájának fejlesztése révén - a legnagyobb lélekszámban található magyar lakosság könyvtári ellátásának javítása volt a cél. Ezért négy szomszédos ország (Szlovákia, Románia, Ukrajna, Szerbia) könyvtárosaira terjed ki egyelőre a továbbképzési rendszernek ez a formája. A jelenleg a programon kívül eső országokkal (Szlovénia, Horvátország, Ausztria) kapcsolatban át kell gondolnunk a bázis-képzőhely létesítésének szükségességét vagy sürgősségét, ennek megfelelően kell alakítanunk a megoldásokat. Ugyancsak átgondolásra, illetve ennél többre, külső segítségre vár az ún. szórványban élő magyar lakosságot ellátó könyvtárosok továbbképzési lehetőségének megszervezése (pl. Közép-Erdély). Erre irányuló próbálkozásaink az eddigiek során, még az Új tudás program keretében sem jártak sikerrel.

Bármennyire a humán erőforrás, a személyi tényező fejlesztésére tettük a hangsúlyt az elmúlt időszakban, a Kaleidoszkóp program fórumain elhangzott vélemények mégis arra intenek bennünket, hogy a megfelelő szintű és volumenű magyar nyelvű könyvellátás nélkül illúzióvá válhat a határon túl működő könyvtárosok munkája. Az elektronikus dokumentumküldés lehetősége jó fejlesztési irány a gondok enyhítése szempontjából, de egyrészt ennek infrastrukturális feltételei egyelőre nem mindenhol adottak, másrészt ez a forma csak bizonyos típusú kérések kielégítésére alkalmas. Továbbra is szükség van jó minőségű magyar nyelvű könyvek eljuttatására. Reményeink szerint a Márai-program ehhez hozzá fog járulni, de az Országos Széchényi Könyvtár helyét és szerepét is újra kell gondolni ennek a megoldásában.

Összegzésül hangsúlyozni szeretném, hogy bármennyire is szerény, de mindenképp biztonságos anyagi alapra van szükség az elért eredmények megtartása, a folytonosság megőrzése érdekében. Felépítettünk és elfogadtattunk egy szakmai kapcsolati rendszert, ami határok nélkül eredményesen szolgálja a könyvtári területen a humán erőforrás fejlesztését. Ne feledjük, "felelősek vagyunk a rózsáinkért..." Ha valamibe befektetünk és azután az elért eredményt veszni hagyjuk - az az igazi pazarlás, anyagi és erkölcsi értelemben is. Különös tekintettel arra a tényre, hogy a határok nélküli továbbképzési tevékenység végre eljutott arra a pontra, amikor - a szó legjobb értelmében - "küldetésből" "szolgáltatássá" tud válni.